

A. Sliesaravičius, J. Lazauskas,
V. Stanys, St. Keinys, G. Klimovienė.
ŽEMĖS ŪKIO AUGALŲ SELEKCIJOS IR
SĖKLININKYSTĖS TERMINŲ ŽODYNAS =
DICTIONARY OF AGRICULTURAL TERMS
FOR PLANT BREEDING AND SEED
PRODUCTION = СЛОВАРЬ ТЕРМИНОВ
ПО СЕЛЕКЦИИ И СЕМЕНОВОДСТВУ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ
Vilnius, 2010, 337 p.

JOLANTA GAIVENYTĖ-BUTLER

Lietuvių kalbos institutas

Per pastaruosius du dešimtmečius lietuviškų terminų žodynų leidyba smarkiai išaugo. Tarp daugiau kaip 300 šiuo laikotarpiu išleistų žodynų yra genetikos žodynas, keletas biologijos, botanikos, augalininkystės žodynų (daugiausiai mokyklinių) ir augalų vardynų, žemės ūkio enciklopedija, tačiau atskiro augalų selekcijos ir sėklininkystės žodyno nebuvo. 2010 m. pasirodė autorių kolektyvo parengtas *Žemės ūkio augalų selekcijos ir sėklininkystės terminų žodynas*, užpildęs šią lietuvių terminografijos spragą. Kaip rašoma žodyno pratarmėje, „selekcija yra intensyviai plėtojama mokslo sritis, labai susijusi su naujų genetikos ir biotechnologijos metodų taikymu. Dažniausiai jos terminai būna sukurti užsienio šalyse ir paskelbti anglų, rusų, vokiečių ir kitomis kalbomis. Nemažai daliai naujų terminų neturime lietuviškų atitikmenų ir aiškinimų, <...>“ (p. 5).

Žodyne pateikta apie 3000 dažniausiai vartojamų lietuviškų augalų selekcijos ir sėklininkystės, botanikos ir biotechnologijos, citologijos, genetikos terminų, taip pat kultūrinių maistinių ir pašarinių augalų genčių, rūšių ir Lietuvoje išvestų veislių vardų, jų lietuviški aiškinimai ir angliški bei rusiški atitikmenys. Žodyno sudarytojai terminus rinko iš mokomųjų

ir mokslinių leidinių, Lietuvoje ir užsienio šalyse leistų žodynų ir enciklopedijų. Į naudotos literatūros sąrašą įtraukti Lietuvos Respublikos augalų sėklininkystės ir augalų veislių apsaugos įstatymai, pratarinėje kaip terminų šaltiniai dar minimi Lietuvos Respublikos augalų nacionalinių genetinių išteklių ir genetiškai modifikuotų organizmų įstatymai. Į žodyną įdėtos Lietuvos selekcininkų sukurtos augalų veislės, įrašytos į *Tinkamiausių Lietuvoje auginami augalų veislių sąrašą* arba aprašytos moksliniuose leidiniuose.

Leidinių rengė Lietuvos žemės ūkio universitete sudaryta darbo grupė – prof. habil. dr. Algirdas Sliesaravičius, habil. dr. Juozas Lazauskas, prof. habil. dr. Vidmantas Stanys, doc. dr. Stasys Keinys, doc. dr. Giedrė Klimovienė (vadovas prof. habil. dr. Algirdas Sliesaravičius).

Žodynas pirmiausia skirtas žemės ūkio specialistams, biologams, aukštųjų ir profesinių mokyklų dėstytojams ir studentams, tačiau jame įdomios informacijos gali rasti visi, besidomintys augalais. Kad toks terminų žodynas buvo reikalingas šios srities mokslininkams ir specialistams praktiškai rodo ne tik Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, bet ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, Lietuvos žemės ūkio universiteto mokomojo ūkio ir keleto privačių bendrovių – UAB *Agrolitpa*, UAB *Dotnuvos projektai*, UAB *Analytical solutions*, UAB *Biotecha* – skirta parama.

Leidinyje atitinka visus terminų žodynų sandaros reikalavimus. Jį sudaro pagrindinė verčiamoji aiškinamoji dalis ir atskiros lietuvių, anglų ir rusų kalbų terminų rodyklės. Yra pratarinė, sandaros aprašymas (kiek neįprastai pavadintas *žodyno santvarka*), naudotų šaltinių sąrašas. Vartant žodyną nesunku pastebėti rengėjų siekį užtikrinti įvairiapusę paiešką ir suteikti kuo daugiau informacijos. Atskiromis rodyklėmis pateikti ne tik angliški ir rusiški, bet ir lietuviški terminai. Šalia kiekvienos rodyklės įdėta tos kalbos abėcėlė. Lietuviški terminai sukirčiuoti ne tik pagrindinėje žodyno dalyje, bet ir terminų rodyklėje. Sudarant atskirų kalbų rodykles pasirinkta kiek skirtinga, bet terminų paiešką palengvinanti tvarka. Lietuviški terminai rodyklėje išdėstyti abėcėliškai pagal pirmąjį žodį, angliški ir rusiški – abėcėlės tvarka pagal pagrindinį žodį. Šalia terminų nurodyti puslapių numeriai.

Žemės ūkio augalų selekcijos ir sėklininkystės terminų žodyno terminų atranka neblogai apgalvota. Pasitaikė tik keletas terminų, kurių reikalingumas abejotinas. Kažin ar reikėjo į žodyną įtraukti sinonimus *klėtis* ir *svirnas*, ypač kai nekalbama apie jokiais modernesnes sėklų ar grūdų saugyklas.

Įdėtas terminas *javapjūtė*, nors lyg ir užtektų žodyne aiškinamo termino *pjūtis* (javų ir kitų augalų pjovimo laikas). Rūšinio termino ar išsamesnio paaiškinimo norėtusi prie terminų *indukcija* (proceso sužadinimas išorinėmis jėgomis) ir *segmentas* (darinio (chromosomos) dalis). *Genetinės inžinerijos* apibrėžtyje išskiriamos trys jos rūšys – *genų*, *chromosomų* ir *genominė inžinerija*, tačiau atskirais antraštiniais terminais įdėtos ir paaiškintos tik pirmosios dvi rūšys, *genominės inžinerijos* žodyne nėra. *Taksono* apibrėžtyje išvardyti sistematikos vienetai *rūšis*, *gentis*, *šeima*, *eilė* ir *tipas*. Žodyne antraštiniais terminais įdėti ir aiškinami terminai *rūšis*, *gentis* ir *šeima*, bet nėra *eilės* ir *tipo*. Neatrodo būtinas penkiažodis terminas *genetinių augalų išteklių duomenų bazė*, nes apibrėžtyje nepateikta jokių ypatingesnių tokios bazės požymių. Turbūt užtektų žodyne aiškinamų *genetinių augalų išteklių*. Žodyne teikiami sudėtiniai terminai *genetinių augalų išteklių išsaugojimas ex situ*, *genetinių augalų išteklių išsaugojimas in situ* ir *genetinių augalų išteklių išsaugojimas inter situ*. Atskirai dar įdėtas ir aiškinamas lotyniškas terminas *in situ* (taip pat *in vitro* ir *in vivo*), bet *inter situ* ir *ex situ* nėra.

Nors terminų žodynuose dažniausiai teikiami daiktavardžiai ir žodžių junginiai su pagrindiniu daiktavardiniu dėmeniu, šio leidinio rengėjai įdėjo nemažai, kaip patys rašo pratarėje, „svarbių šių mokslų kalbos būdvardžių ir veiksmažodžių“ (p. 5). Toks pasirinkimas atrodo pagrįstas, kai norima paaiškinti panašiai skambančius būdvardžius, pavyzdžiui, *vegetacinis* ir *vegetatyvinis*, bet tokių atvejų yra labai mažai. Vargu ar tikslinga į žodyną dėti būdvardžius ir veiksmažodžius, kai šalia jų teikiami panašią reikšmę turintys daiktavardžiai. Žodyne aiškinama, kas yra *akuotas* ir apibūdinama kviečių veislė ‘Akuotuotiejį’, dar įdėtas ir būdvardis *akuotuotas*. Šalia termino *agamija* aiškinamas būdvardis *agaminis*, šalia *vaisingumo* – būdvardis *vaisingas*, iš karto po *jarovizacijos* įdėtas veiksmažodis *jarovizuoti*, po *atsėlio* aiškinamas veiksmažodis *atsėti*. Nevisiškai nuoseklus atrodo kai kurių veiksmažodžių ir veiksmažodinių daiktavardžių pasirinkimas. Vienais atvejais autoriai rinkosi veiksmažodžius ir nedėjo į žodyną daiktavardžių, pavyzdžiui, *atsijoti*, *identifikuoti*, *persodinti*, *pražysti*, *prigyti*, kitais atvejais teikė daiktavardžius ir nedėjo veiksmažodžių, pavyzdžiui, *atsodinimas*, *skiepijimas*, *prisitaikymas*, *genėjimas*. Žodyne yra *įskiepis* ir *įskiepyti*, bet *skiepas* ir *skiepijimas*.

Recenzuojamo žodyno rengėjai pasirinko abėcėlinį lizdinį pagrindinės dalies terminų dėstymo būdą ir nuosekliai jo laikėsi. Vienažodžiai terminai pateikti pagal abėcėlę, o sudėtiniai, kurių pagrindinis dėmuo yra vie-

nažodis terminas, sudėti šio termino lizde. Sudėtiniai terminai, kurių pagrindinis dėmuo atskiru antraštiniu terminu neįdėtas, pateikti pagal pirmojo žodžio abėcėlę. Naudojant tokį dėstymo būdą kartais iškyla abejonų, kurį terminą pasirinkti antraštiniu. Pasitaiko atvejų, kai bandant rasti keliažodžius terminus vienijantį vienažodį antraštinį terminą į tokio tipo specialiuosius žodynus be reikalo dedami ir aiškinami bendrieji mokslo terminai ar tokie žodžiai, kurie vargu ar laikytini terminais. Šio žodyno rengėjams pavyko tokio trūkumo išvengti, jų pasirinkta terminų grupavimo tvarka atrodo logiška ir apgalvota.

Žodyno sandaros aiškinyje rengėjai rašo, kad „žodynas yra norminamasis, šiek tiek dedama platokai vartojamų neteikiamų terminų“ (p. 7). Iš tiesų, tokių terminų kartu su jų taisyklėmis pateikta nemažai ir jie, be abejonės, bus naudingi šios srities specialistams ir studentams, tik kyla klausimas, kodėl rengėjai žodyno sandaros aprašyme sutrumpinimą *ntk.* aiškina žodžiu *neteikiamas*. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* ir įvairių sričių terminų žodynuose ši santrumpa paprastai žymi *neteiktinus* terminus, kurie gali būti teikiami žodyne pažymint, kad jie yra netinkami vartoti, t.y. *neteiktini*.

Nors *Žemės ūkio augalų selekcijos ir sėklininkystės terminų žodynas* vadinamas norminamuoju, terminijos norminimo pastangos – atsargios. Pirmiausiai į akis krinta sinonimų gausa. Panašu, kad gausi šio žodyno sinonimija iš vienos pusės rodo rengėjų bandymą aplietuvinti tarptautišką šios srities terminiją, iš kitos pusės – siekį išlaikyti specialistų vartosenoje, matyt, įsitvirtinusių tarptautinius terminus.

Abejonų kelia pasirinkta sinonimų pateikimo tvarka. Kaip įprasta rengiant terminų žodynus, šiame žodyne sinonimai siejami nuoroda *žr.*, nukreipiančia į taisyklingesnį ar dažnesnį terminą. Prie šio, teiktinesnio termino sinonimas dar kartą pakartojamas po kablelio. Terminų žodynų rengėjai paprastai pasirenka paprastesnį sinonimų pateikimo būdą – jeigu antraštinis terminas turi sinonimą, jo lizde esantys terminai teikiami tik su teiktinesniu terminu. *Žemės ūkio augalų selekcijos ir sėklininkystės terminų žodyno* rengėjų pasirinktas būdas mažiau teiktinus terminus pakartoti šalia pagrindinio termino ir jo rūšinių terminų labai išplečia terminų lizdus ir sukuria įspūdį, kad terminų yra gerokai daugiau. Antraštinio termino lizdas dar labiau išsiplėčia, kai sinonimų turi ne tik pagrindinis antraštinio termino dėmuo, bet ir rūšiniai. Pavyzdžiui, termino *heterozė* lizde yra paaiškintos keturios jos rūšys – *monogeninė, prisitaikomoji, repro-*

dukcinė ir *somatinė*. Terminas *heterozė* turi sinonimą *hibridų galia*, o rūšinis dėmuo *prisitaikomoji* – sinonimą *adaptyvioji*. Šalia termino *prisitaikomoji heterozė* išsirikiuoja sinonimų eilutė – *prisitaikomoji hibridų galia*, *adaptyvioji heterozė*, *adaptyvioji hibridų galia*, o termino lizdas pasipildo dar trimis atskirai įdėtais sinonimais su nuoroda žr. Aptariamame žodyne šis lizdas užima didesnę pusę puslapio, jame įdėta dvylika sinonimiškų terminų, nors aiškinamos tik penkios sąvokos. Panašiai atrodo ir termino *vyravimas* lizdas. Kadangi terminas *vyravimas* turi sinonimą *dominavimas*, o rūšinis dėmuo *viršūnės* – sinonimą *apikalinis*, tai prie termino *viršūnės vyravimas* dar teikiami sinonimai *viršūnės dominavimas*, *apikalinis vyravimas* ir *apikalinis dominavimas*. Atrodo, kad tokia pasirinkta tvarka nėra labai patogi ir patiems rengėjams, nes kartais jos nesilaikoma. Pavyzdžiui, šalia termino *gemalas* įdėtas sinonimas *embrionas*, šalia *kodono* – *tripletas*, šalia *bandymo* – *eksperimentas*, bet rūšiniai terminai pateikiami tik su pagrindiniais dėmenimis *gemalas*, *kodonas*, *bandymas*. Įvairuoja ir terminų su santrumpomis pateikimas (apie santrumpas žodyno sandaros aiškinime nekalbama). Santrumpos šiame žodyne dedamos šalia pagrindinio termino kaip sinonimai ir atskirai pagal abėcėlę su nuoroda žr., pavyzdžiui, *DNR* žr. *deoksiribonukleorūgštis*, *RNR* žr. *ribonukleorūgštis*. Sudėtiniai terminai, kurių dėmuo yra santrumpos *DNR* arba *RNR*, su terminais *deoksiribonukleorūgštis* ir *ribonukleorūgštis* nuorodomis nesiejami, pavyzdžiui, žodyne yra tik *transportinė RNR*, *RNR polimerazė*, *DNR atspaudai*, *DNR polimorfizmas*, *dupleksas DNR*.

Yra sinonimų eilučių, kurias sudaro trys (*alelis*, *alelomorfas*, *alelinis genas*; *genas modifikatorius*, *vyravimo modifikatorius*, *dominavimo modifikatorius*; *apvaisinimas in vitro*, *apvaisinimas mėgintuvėlyje*, *dirbtinis apvaisinimas*; *vėjadulka*, *anemofilija*, *anemogamija*; *genomo biblioteka*, *genų biblioteka*, *DNR biblioteka*; *fenologinis tarpsnis*, *fenologinė fazė*, *fenofazė*) ar net keturi terminai (*genas inhibitorius*, *epistazinis genas*, *slopinantysis genas*, *genas supresorius*; *branduolio sultys*, *kariolimfa*, *karioplazma*, *nukleoplazma*). Kai kurie iš šių terminų turi tiek pat atitikmenų kitomis kalbomis, tačiau yra ir tokių, kurių atitikmenų pateikta tik po vieną, pavyzdžiui, *geno modifikatoriaus* ir *geno inhibitoriaus*. Kai kurie sinonimai labai skirtingi, pavyzdžiui, *judrieji genomo elementai*, *judrieji genai*, *transpozonai*; *alelių serija*, *daugybinis alelizmas*; *ląstelės ciklas*, *mitozės ciklas*; *epistazė*, *epistazinė genų sąveika*, *inhibicija*. Kartais abu sinonimai atrodo nelabai vykę, pavyzdžiui, *testeris* ir *veislė analizatorė*.

Pasitaiko nemažai sinonimiškai pateiktų ir, matyt, specialistų taip vartojamų tarptautinių terminų, pavyzdžiui, *amfigonija* ir *amfigenezė*, *alotretaploidas* ir *amfidipoidas*, *akrocentrinės chromosomos* ir *telocentrinės chromosomos*, *jarovizacija* ir *vernalizacija*, *diheterozigota* ir *dihibridas*, *diplonema* ir *diplotena*, *kodonas* ir *tripletas*.

Šalia tarptautinių terminų pasiūlyta jų lietuviškų atitikmenų, pavyzdžiui, *delecija*, *iškrita*; *fotoperiodas*, *švieslaikis*; *fototropizmas*, *šviesolinka*; *heterofilija*, *įvairialapiškumas*; *heterokarpija*, *įvairiavaisiškumas*; *hipostazinis genas*, *slopinamasis genas*; *embriogenezė*, *gemalo raida*; *krosingoveris*, *sankryžis*. Kartais pirmenybė teikiama lietuviškam terminui, pavyzdžiui, *antskiltis*, *epikotilis*; *apgraža*, *inversija*; *baltymas*, *proteinai*; *bendrija*, *cianozę*; *išvaisa*, *autbrydingas*; *išvaizda*, *habitas*; *įvaisa*, *inbrydingas*; *karta*, *generacija*; *kryžminis apdulkinimas*, *alomiksė*; *pumpuravimasis*, *blastogenezė*; *savivaisa*, *autogamija*; *stelbiamasis alelis*, *recesyvusis alelis*; *poskiltis*, *hipokotilis*; *šiltlysvė*, *inspektas*; *šviesomėgis augalas*, *heliofitas*; *vaisingumas*, *fertilumas*; *vėjadulka*, *anemofilija*; *vyravimas*, *dominavimas*; *viršūnė*, *apeksas*.

Kai kurių terminų sinonimiškumas atrodo abejotinas. Kaip sinonimai teikiami terminai *letalusis genas* ir *žūties genas*, tačiau atskirai įdėti terminai *genetinė žūtis* ir *genetinis letalumas*, reiškiantys skirtingus dalykus, o prie *efektyvaus letaliojo tarpsnio* nėra sinonimiško termino su dėmeniu *žūties*. Teikiama tik *selektyvioji terpė*, nors prie *selektyviosios sistemos* yra *atrankos sistema*. Gausi ir įvairi šio žodyno sinonimija kelia minčių, kad lietuviški šios srities terminai dažniau teikiami žodyne, negu vartojami specialistų kalboje.

Šio leidinio vertė didina tai, kad jis yra ne tik verčiamasis, bet ir aiškinamasis žodynas. Leidinio sandaros aiškinime autoriai rašo, kad žodyne „pateikiamas paprastai glaustas lietuviškas termino aiškinimas“ (p. 8). Pasitaikė kelios ypač lakoniškos apibrėžtys, kurias, ko gero, buvo galima labiau išplėsti, pavyzdžiui, *augalų medžiaga* – „augalai ar jų dalys“; *biologija* – „gyvosios gamtos mokslai“; *botanika* – „augalų mokslas (biologijos šaka)“; *nesikartojantieji genai* – „genai, kurie nesikartoja“. Galbūt reikėtų praplėsti *hibridų gyvybingumo* apibrėžtį („hibridų sugebėjimas išlikti“), nes *hibridų negyvybingumas* apibrėžtas tiksliau („hibridų nesugebėjimas išlikti iki reprodukcijos periodo“).

Nuo pratarmėje minėtos glaustumo nuostatos kiek nukrypstama apibūdinant augalus, pavyzdžiui, išsamiai paaiškinta, kaip dauginami, kam naudojami prieskoniniai ir vaistiniai augalai.

Šio žodyno apibrėžtys gerai nusako sąvokų esmę ir nurodo skiriamuosius požymius, yra aiškios ir kalbiškai taisyklingos. Viena kitą apibrėžti būtų galima patikslinti. *Genetinių augalų išteklių duomenų bazė* tikriausiai yra ne genetinių augalų išteklių, bet informacijos apie tokius išteklius kaupimo, sisteminimo, saugojimo ir naudojimo būdas ir priemonė. *Ankstyvumą* būtų geriau apibrėžti kaip savybę, ne kaip veiksmą („ankstyvas augalų subrendimas“), o *atžėlimą* – kaip veiksmą, ne kaip augalų gebėjimą („nupjautų ar nuganytų augalų gebėjimas ataugti“). Sudarytojai vengia žodžio *vystytis*, keičia jį žodžiu *rutuliotis*, nors kartais tai atrodo keistokai: *jarovizacija* – „augalų rutuliojimosi laidavimas“; *vešėjimas* – „tarpus, intensyvus augalų augimas, rutuliojimas“; *depresija* – „augalo augimo ir rutuliojimosi stabdymas“. Turbūt korektūros klaida laikytinas moteriškosios giminės vartojimas *nesimetriškojo bivalento* apibrėžtyje: „bivalenta, sudaryta iš dviejų homologinių skirtingą centromeros lokalizaciją turinčių chromosomų“. Kiek keistokai trešnių veislė ‘Jurga’ apibūdinta kaip vedanti „kremzliškos konsistencijos“ vaisius, o kriaušių veislė ‘Aluona’ kaip veislė, kurios „vaisiai patogūs gabenti“. Iš *modernios veislės* apibrėžties („veislė, sukurta selekcininko formalioje sistemoje“) nelabai matyti tokios veislės modernumas. *Augalų klasifikacijos* apibrėžtyje minimi *taksoniniai vienetai*. Gal geriau būtų vartoti terminą *taksonominiai vienetai* (*taksono* apibrėžtyje yra *taksoninės kategorijos*, dar žr. *Ekologijos terminų aiškinamąjį žodyną* (2008))? *Daržinė braškė* apibrėžta kaip „žmogaus auginamas augalas“. Jeigu *uginamas*, tai jau aišku, kad žmogaus. Kiti augalai šiame žodyne apibrėžiami ne kaip žmogaus auginami, o kaip sodo ar daržo augalai. *Grikį* būtų geriau apibrėžti ne kaip augalą, naudojamą maistui, bet kaip augalą, kurio grūdai naudojami maistui.

Apibūdinant augalų veisles vienur vartojama vienaskaita, kitur – daugiskaita: ‘Augūnė’ ir ‘Birutė’ – liucernos veislė, bet ‘Žydrūnė’ – liucernų veislė; ‘Almiai’, ‘Audriai’, ‘Kamaniai’ ir ‘Vakariai’ – juodojo serbento veislės, bet ‘Dringiai’ – juodųjų serbentų veislė; ‘Arimaičiai’ ir ‘Vyliai’ – raudonojo dobilo veislės, ‘Kaita’ – tikrojo eraičino veislė, ‘Veja’ – daugiametės svidrės veislė, ‘Žiedė’ – baltosios smilgos veislė, bet ‘Giedriai’ – vasarinių vikių veislė, ‘Velenis’ – pašarinių motiejukų veislė; ‘Vėžaičiai’ – pašarinio griežčio veislė, ‘Žaliukai’ – sėjamojo žirnio veislė, bet ‘Žara’ – ridikėlių veislė, ‘Aukšė’ – sorų veislė, ‘Kamuoliai 2’ – burokėlių veislė.

Apibrėžtyse daugoka suskliaustų terminų. Dažniausiai skliaustuose pateikiamas apibrėžtyje minimą terminą paaiškinantis žodis arba sinonimas.

Pirmasis atvejis pateisinamas, nes tokia informacija gali būti naudinga. Pavyzdžiui, *recesyvomas* – „alelinių genų sąveika, kai vieno (recesyviojo) geno veikimą stelbia kitas (vyraujantis)“; *daugybiniai aleliai* – „keletas vieno geno alelių, <...> kilusių iš vienos ir tos pačios chromosomos vietos (lokuso)“. Antruoju atveju pateikiama informacija laikytina pertekline. Sinonimų vartojimas apibrėžtyse be reikalo jas išplečia, kartais sukelia painiavą. Kadangi apibrėžtyse vartojami suskliausti terminai paprastai būna pateikti ir kaip antraštiniai, bent kiek nuovokus skaitytojas, reikalui esant, nesunkiai juos rastų žodyne. Pavyzdžiui, *homeologinės chromosomos* apibrėžtos kaip chromosomos, kurioms „būdinga dalinė *konjugacija* (*susijungimas*)“. Sinonimą *susijungimas* galima rasti šalia antraštinio termino *konjugacija*. Terminas *kolekcinis augynas* apibrėžiamas kaip „augynas, kuriame auginamas pradinės selekcijos medžiagos rinkinys (kolekcija)“. Šiame žodyne pirmiau teikiamas terminas *rinkinys*, *kolekcija* įdėta kaip sinonimas, nors toks pasirinkimas atrodo abejotinas. *Augalų kolekcija* – įprastas terminas, tą rodo ir rūšinis terminas *kolekcinis augynas*. Kartais tokie skliaustai sukuria sinonimijos įspūdį (ypač ne specialistui) ten, kur jos nėra, pavyzdžiui, *alelizmas* – „pakaitinių (alternatyvių) organizmo požymių poriškumas“. Turint omenyje autorių pasirinktą sinonimų pateikimo tvarką, būtų galima manyti, kad terminai *pakaitinis požymis* ir *alternatyvus požymis* teikiami kaip sinonimai, tačiau žodyne termino *pakaitinis požymis* nėra.

Kartais apibrėžtys prieštarauja autorių bandymui teikti pirmenybę tam tikram terminui, jose pasitaiko nenuoseklumų. Žodyne yra apibrėžčių, kuriose vartojamas ne pirmuoju teikiamas terminas, bet jo sinonimas. Pavyzdžiui, pirmiau teikiami lietuviški terminai *žymena* ir *tarpsnis*, jų tarptautiniai atitikmenys *etiketė* ir *fazė* teikiami kaip sinonimai, tačiau *augalo paso* apibrėžtyje vartojamas terminas *etiketė*, *chromatografijos* apibrėžtyje – *fazė*. *Akrosindezė* apibrėžiama kaip „nevisiškas dviejų chromosomų susijungimas (konjugacija) mejozės metu“, nors žodyne pirmiau teikiamas terminas *konjugacija*, o *susijungimas* įdėtas po *konjugacijos* kaip sinonimas. Pasitaiko atvejų, kai apibrėžtyse sinonimai vartojami pramaišiu. *Gametocitas* apibrėžiamas kaip „ląstelė, kuri diferencijuojasi į lytines ląsteles (gametas)“, nors žodyne pirmenybė teikiama terminui *gameta*. *Lytinė ląstelė* ir skliaustuose įdėtas jo sinonimas *gameta* teikiami viena po kitos einančiose *gametangės*, *gametocido*, *gametocito*, *gametogamijos*, *gametogenezės* apibrėžtyse, bet *gametoklono* apibrėžtyje rasime tik *gametą*, o *gametoplastų* – tik *lytines ląsteles*.

Sinonimai, jų pateikimas ir vartojimas apibrėžtyse – pagrindiniai dalykai, dėl kurių būtų galima diskutuoti su leidinio rengėjais. Apskritai, žodyne teikiami terminai atrodo gerai sutvarkyti, atidžiai sukirčiuoti. Abejotinų terminų yra nedaug. *Veislės plastiškumas* (veislės savybė vienodai derėti įvairiomis augimo sąlygomis) atrodo nusižiūrėtas nuo kitų kalbų atitikmenų, plg. angl. *flexibility of variety* ir rus. *пластичность сорта*. Vietoj *komplementarinio geno* turbūt geriau būtų *komplementarusis genas*. Pasitaiko variantiškos darybos sudurtinių terminų, pavyzdžiui, vienas po kito teikiami trys būdvardžiai *vienalytis*, *vien(a)sėklis* ir *viengenis*. Kiek neįprastai atrodo terminų *nuolatas* *heterochromatinas*, *pirmeniniai augalai* rūšiniai dėmenys.

Žodynas kruopščiai parengtas spaudai, pasižymi gera poligrafine kokybe. Abejonių kelia tik antraštinio termino pateikimas didžiąja raide. Jeigu rengėjai būtų pasirinkę įprastą tvarką, kai antraštinis terminas rašomas mažąja raide, žodyno tekste būtų galima lengviau pastebėti augalų veislių pavadinimus.

Išsakytos abejonės ir pastebėti smulkūs trūkumai nemenkina leidinio vertės. Jis atitinka terminų žodynams keliamus reikalavimus. Žodyną aprobavo Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir šis leidinys tokio kokybės patvirtinimo vertas.

Gauta 2010-12-27

Jolanta Gaivenytė-Butler
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas jolantagb@lki.lt